SADZENIE KRZYŻYKÓW - TRADYCJA WIELKANOCNA REGIONU PRZEWORSKIEGO

I. INFORMACJE WSTĘPNE

Autor scenariusza: Grzegorz Mosiołek

Data opracowania: 25.10.2025 r.

Stopień kształcenia: Szkoła podstawowa, klasy 4-7

Przedmiot nauczania: historia, język polski, religia, przyroda

Liczba jednostek lekcyjnych: 2 x 45 minut (2 godziny lekcyjne)

I.2. Treści z programu nauczania przedmiotu, które realizowane są poprzez przeprowadzenie lekcji/zajęć

- Dziedzictwo kulturowe regionu
- Tradycje i obrzędy ludowe związane z kalendarzem liturgicznym
- Kultura materialna i duchowa wsi polskiej
- Symbolika religijna w życiu codziennym
- Relacja człowieka z przyrodą i cyklem rolniczym
- Tożsamość regionalna i lokalna

I.3. Temat lekcji

Sadzenie krzyżyków - tradycja wielkanocna regionu przeworskiego

I.4. Cel główny lekcji

Uczeń poznaje i rozumie znaczenie tradycyjnego obrzędu „sadzenia krzyżyków” jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu przeworskiego; potrafi wyjaśnić jego symbolikę. Rozumie związek zwyczajów ludowych z kalendarzem liturgicznym i cyklem rolniczym oraz jego rolę w podtrzymywaniu lokalnych tradycji i więzi wspólnotowych.

I.5. Cele operacyjne

I. WIEDZA - uczeń:

1. Poznaje znaczenie zwyczaju „sadzenia krzyżyków” i jego związki z kulturą ludową
2. Wie, kiedy i w jakim celu odbywa się obrzęd błogosławienia pól
3. Rozumie symbolikę elementów obrzędu - krzyżyka, palmy, wody święconej i jajka
4. Rozumie związek tradycji religijnych z cyklem przyrodniczym i rolniczym
5. Zna pojęcia: obrzęd, tradycja ludowa, dziedzictwo kulturowe, symbol

II. UMIEJĘTNOŚCI - uczeń:

1. Potrafi opisać przebieg obrzędu „sadzenia krzyżyków” na podstawie tekstu źródłowego, filmu lub ilustracji
2. Porównuje zwyczaje regionalne, zauważa różnice i podobieństwa między nimi
3. Rozwija umiejętność pracy z tekstem źródłowym, analizy i interpretacji treści dotyczących kultury ludowej
4. Potrafi powiązać treści kulturowe z geograficznym obszarem regionu przeworskiego
5. Potrafi zaprezentować wyniki swojej pracy w formie plakatu, prezentacji lub opisu
6. Wykonuje prosty krzyżyk z materiałów naturalnych

III. POSTAWY - uczeń:

1. Kształci postawę szacunku dla dziedzictwa kulturowego i tradycji regionu
2. Dostrzega wartość obrzędów ludowych jako elementu tożsamości lokalnej i narodowej
3. Rozumie potrzebę pielęgnowania i przekazywania tradycji kolejnym pokoleniom
4. Wykazuje otwartość i ciekawość wobec kultury ludowej i regionalnych zwyczajów

I.6. Metody i techniki nauczania

- Pogadanka kierowana
- Praca z tekstem źródłowym
- Burza mózgów
- Praca w grupach (analiza elementów symbolicznych)
- Warsztat praktyczny
- Karta pracy z pytaniami i zadaniami

I.7. Środki i pomoce dydaktyczne

- Fragment tekstu źródłowego o „sadzeniu krzyżyków”
- Karty pracy
- Mapa regionu przeworskiego z zaznaczonymi wsiami
- Zdjęcia palm i krzyżyków
- Prezentacja multimedialna ze zdjęciami palm wielkanocnych i krzyżyków
- Przykładowe krzyżyki wykonane z naturalnych materiałów (opcjonalnie)
- Tablica/multimedia i filmy dokumentalne (opcjonalnie)
- Materiały do wykonania krzyżyków: patyczki drewniane lub gałązki wierzby (2 szt. na ucznia), trzcina suszona (opcjonalnie), sznurek naturalny (juty, sizal) lub raffia (50 cm na ucznia), nożyczki (1 para na 2 uczniów), podkładki ochronne
- Flamastry, kredki

II. PRZEBIEG LEKCJI

Etap	Czas	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów
1. **Organizacja**	3 min	Sprawdzenie obecności. Przygotowanie materiałów na stoły. Podział uczniów na grupy (4-5 osób).	Zajmują miejsca w wyznaczonych grupach. Przygotowują przybory.
2. **Wprowadzenie motywacyjne**	7 min	Pokazuje zdjęcia pól wiosennych z krzyżykami. Zadaje pytanie: „Czy ktoś widział takie krzyżyki na polach?" Burza mózgów: „Po co ludzie mogą stawiać krzyżyki na polach?" Zapisuje pomysły uczniów na tablicy.	Obserwują zdjęcia. Dzielą się własnymi spostrzeżeniami. Zgłaszają pomysły i hipotezy. Notują temat lekcji w zeszycie.
3. **Przedstawienie celów lekcji**	2 min	Informuje uczniów, czego się dowiedzą podczas lekcji. Pokazuje plan zajęć (na tablicy/prezentacji).	Słuchają i notują cele lekcji.
4. **Część I: Poznanie tradycji**	15 min	Prezentuje informacje o zwyczaju „sadzenia krzyżyków". Pokazuje mapę z zaznaczonymi wsiami. Wyjaśnia związek z Wielkanocą i cyklem rolniczym. Pokazuje rośliny używane do palm: kłokoczka, trzcina, bazie. Rozdaje tekst źródłowy (Karta pracy nr 1).	Aktywnie słuchają prezentacji. Zapoznają się z mapą regionu. Czytają tekst źródłowy. Podkreślają najważniejsze informacje. Zadają pytania.
5. **Praca z tekstem źródłowym**	12 min	Kieruje pracą uczniów z Kartą pracy nr 1. Pomaga w zrozumieniu trudniejszych słów. Omawia odpowiedzi wspólnie z klasą.	Pracują indywidualnie z tekstem Wypełniają Kartę pracy nr 1. Uzupełniają słowniczek. Odpowiadają na pytania do tekstu.
6. **Przerwa**	6 min	Nadzoruje przerwę. Przygotowuje materiały do części praktycznej.	Odpoczywają.
7. **Część II: Analiza symboliki**	10 min	Wprowadza do Karty pracy nr 2 i 3. Pomaga grupom w analizie symboliki elementów obrzędu (krzyżyk, palma, woda święcona, jajko).	Pracują w grupach. Analizują symbolikę Wypełniają karty pracy.
8. **Warsztat praktyczny**	15 min	Demonstruje, jak wykonać prosty krzyżyk. Pokazuje różne techniki (rozszczepienie, przecięcie). Nadzoruje pracę uczniów. Udziela indywidualnej pomocy. Dba o bezpieczeństwo.	Obserwują demonstracją. Wykonują własne krzyżyki z patyków/gałązek. Wiążą ramiona sznurkiem. Pomagają sobie nawzajem w grupach. Dbają o estetykę wykonania.
9. **Prezentacja prac**	8 min	Organizuje mini-wystawkę krzyżyków. Zachęca do omówienia wykonanych prac. Docenia wysiłek uczniów.	Prezentują swoje krzyżyki. Opowiadają, jak je wykonali. Oglądają prace kolegów i koleżanek. Wymieniają się uwagami

Etap	Czas	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów
10. Podsumowanie i refleksja	8 min	Zadaje pytania podsumowujące. Rozdaje Kartę pracy nr 4 (krzyżówka). Omawia prawidłowe odpowiedzi. Pyta o odczucia uczniów: „Co było najtrudniejsze? Co najbardziej was zaskoczyło?”.	Odpowiadają na pytania. Rozwiązują krzyżówkę indywidualnie. Sprawdzają odpowiedzi. Dzielą się refleksjami. Wyrażają opinie o lekcji.
11. **Zadanie domowe**	2 min	Wyjaśnia zadanie domowe: 1) Przeprowadzić wywiad z babcią/dziadkiem lub starszą osobą z rodziny o tradycje wielkanocne. 2) Opcjonalnie: wykonać krzyżyk i sfotografować go na tle wiosny.	Notują zadanie domowe. Zadają pytania dotyczące zadania.

III. ZAŁĄCZNIKI

III.2. OPIS MERYTORYCZNY

Na terenie regionu przeworskiego, wraz z nadejściem wiosny i okresu Wielkanocy, wciąż żywa jest stara tradycja znana jako „sadzenie krzyżyków". Ten doroczny obrzęd, odbywający się między Niedzielą Palmową a Wielkanocą, ma na celu poświęcenie i symboliczne zabezpieczenie pól przed nieszczęściem, nieurodzajem oraz złą pogodą.

Krzyżyki, które „sadzi się" w ziemi, stanowią znak błogosławieństwa i gotowości pola do pracy. Zwyczaj ten, praktykowany od pokoleń, łączy elementy religijne z głęboko zakorzenionym szacunkiem do natury i cyklu wegetacyjnego.

Krzyżyki wykonywane są najczęściej z gałązek kłokoczki południowej, święconej wcześniej w palmie wielkanocnej. Kłokoczka występuje w stanie dzikim, w lasach, ale też w ogródkach przydomowych, gdzie hoduje się ją jako krzew. Dlaczego akurat ta roślina? Nazwa pochodzi od cichego dźwięku grzechotania-klekotania, jakie wydaje jej nasionko zamknięte w torebce nasiennej. Dlatego jako naturalna grzechotka, kłokoczka uważana była za magiczną roślinę odstraszającą wszelkie zło. W niektórych wsiach powstają tzw. krzyżyki mieszane, w których patyk pionowy wykonuje się z bazi, a poziomy z kłokoczki. W innych miejscowościach (np. Studzian, Ujezna) do pionowej części krzyżyka dodaje się jeszcze trzcinę - również pochodzącą z palmy.

Każda wieś zachowuje własną odmianę tej tradycji: w Łopuszce Wielkiej krzyżyki robione są w całości z bazi, a w Siedleczce z trzciny. Kształt i proporcje ramion także różnią się - spotyka się zarówno krzyże greckie (o ramionach równej długości), jak i łacińskie (z dłuższym ramieniem pionowym).

Zwyczajowo to gospodarz lub gospodyni udaje się na pole w Niedzielę Wielkanocną, zaraz po świątecznym śniadaniu. Zabiera ze sobą przygotowane krzyżyki, pojemnik z wodą święconą z Wielkiej Soboty oraz palmę, której używa jako kropidła. W każdym rogu pola zbożowego (najczęściej z pszenicą ozimą) wtyka krzyżyk, po czym kropi ziemię wodą święconą i modli się o błogosławieństwo i urodzaj. Natomiast pośrodku pola z pszenicą ozimą wbijało się palmę.

Najczęściej wypowiadane są krótkie, przekazywane z pokolenia na pokolenie modlitwy, takie jak:

„Panie Boże, błogosław temu polu, żeby się szczęśliwie urodziło"

lub

„O Panie Boże, użycz swej siły, aby te zboża do nieba się wzbiły i wydały plon obfity, i żeby nas wykarmiły."

Święcąc pole i wypowiadając modlitwę gospodarz zdejmował czapkę z głowy.

W wielu wsiach obrzęd ma charakter wspólnotowy - uczestniczy w nim cała rodzina, a dzieci uczą się w ten sposób szacunku do ziemi i ciągłości tradycji.

W niektórych miejscowościach obok krzyżyka wtyka się fragment trzciny z palmy lub pozostawia skorupki po święconych jajkach. Zdarza się również, że na polu rozkrusza się odrobinę żółtka na pszenicę ozimą, a białka na żyto - gest ten symbolizuje życiodajną siłę natury i płodność ziemi.

Spotykane są też drobne formy towarzyskiego rytuału - podczas obchodzenia pól gospodarze, spotykając się na miedzach, zabierają ze sobą jedzenie, częstują się święconym jajkiem, kawałkiem ciasta lub kieliszkiem nalewki z wielkanocnego stołu.

Po zakończeniu obrzędu w niektórych wsiach (m.in. w Gaci, Zarzeczu czy Bystrowicach) resztki palmy lub pojedyncze jej gałązki pozostawia się na skraju pola, by chroniły uprawy przez cały sezon.

„Sadzenie krzyżyków" to piękny przykład łączący w sobie elementy wiary chrześcijańskiej z dawnymi praktykami agrarnymi, mającymi zapewnić pomyślność w uprawach. Choć współczesne rolnictwo coraz częściej opiera się na nowoczesnych technologiach, w wielu rodzinach wciąż kultywuje się ten rytuał jako symbol wdzięczności za dar ziemi i nadzieję na dobry plon.

III.3. SŁOWNICZEK POJĘĆ

Sadzenie krzyżyków - zwyczaj wtykania krzyżyków na polach w okresie wielkanocnym w celu ich poświęcenia i ochrony przed złem

Kłokoczka południowa - krzew o białych kwiatach rosnący w regionie przeworskim, używany do palm wielkanocnych (łac. Staphylea pinnata)

Bazie - gałązki wierzby z pąkami (kotkami), symbol wiosny i odrodzenia

Kropidło - narzędzie do kropienia wodą święconą, w tym przypadku palma z trzciną

Pszenica ozima - gatunek pszenicy siany jesienią, który zimuje w polu i dojrzewa latem

Święconka - koszyk z jedzeniem (jajka, chleb, kiełbasa, sól, chrzan) poświęcany w Wielką Sobotę

Niedziela Palmowa - niedziela przed Wielkanocą, upamiętniająca wjazd Jezusa do Jerozolimy

Krzyż grecki - krzyż o ramionach równej długości ( )

Krzyż łaciński - krzyż o pionowej belce dłuższej niż pozioma ( )

III.4. BIBLIOGRAFIA

1. M. Kowalczyk, *Geneza i obchód Wielkanocy w Polsce. Zarys problematyki*, „Studia Elbląskie" 21 (2020), s. 273–293.
2. *Pogańskie zwyczaje w Wielkanoc – tradycja i obrzędy w regionie przeworskim*, „Reporter Gazeta", 9 IV 2023, dostęp: https://reportergazeta.pl/artykul/od-wstepnej-srody-do-oblewanego-poniedzialku-n1225634 [dostęp: 13 XI 2025].
3. *Tydzień zwany wielkim – polskie tradycje wielkanocne*, [online:] Narodowy Instytut Dziedzictwa, 13 IV 2025, dostęp: https://nid.pl/en/2025/04/13/tydzien-zwany-wielkim-polskie-tradycje-wielkanocne/

[dostęp: 13 XI 2025].

4. *Sadzenie krzyżyków. Ujezna – Niedziela Wielkanocna 2022*, w: *Od Wstępnej Środy do Zielonych Świątek – obrzędowość wiosenna regionu przeworskiego*, Muzeum w Przeworsku,

Przeworsk 2023, s. 48.

5. *Tradycja przodków*, [online:] EuroBeskidy, 10 IV 2023, dostęp: https://www.eurobeskidy.org.pl/aktualnosci/tradycja-przodkow

[dostęp: 13 XI 2025].

Linki do materiałów

Film dokumentalny:

https://www.youtube.com/watch?v=4gwgu8cpL6Q

Zdjęcia (Muzeum w Przeworsku): https://muzeum.przeworsk.pl/aktualnosci/od-wstepnej-srody-do-zielonych-swiatek-1-rok- realizacji-zadania-ministerialnego/

Porównanie – zwyczaj w Opolskiem:

https://www.youtube.com/watch?v=XYlg1ncdPQY

Projekt „Opolskie etno”:

https://www.facebook.com/watch/?v=707390887345593

III.5. KARTY PRACY

KARTA PRACY NR 1

Praca z tekstem źródłowym

Imię i nazwisko:

Klasa:

Data:

Tekst źródłowy

„Sadzenie krzyżyków" to wiosenny obrzęd agrarny praktykowany w regionie przeworskim. Po poświęceniu palm wielkanocnych w Niedzielę Palmową z ich gałązek, zwłaszcza kłokoczki południowej, wykonuje się małe krzyżyki. Zwyczaj ten związany jest z okresem od Niedzieli Palmowej do Świąt Zmartwychwstania Pańskiego. Krzyżyki sadzi się na polach uprawnych: zarówno tam, gdzie rośnie już pszenica ozima, jak i na polach przygotowywanych dopiero pod siew i sadzenie. Widoczny, wetknięty w ziemię krzyżyk oznacza, że pole zostało poświęcone i powierzone Bożej opiece.

W regionie przeworskim znane są różne rodzaje krzyżyków: z samej kłokoczki południowej, mieszane – z patyczków bazi i kłokoczki, a w niektórych miejscowościach wykonuje się je także z trzciny. Oprócz pól, poświęcone krzyżyki umieszcza się również nad drzwiami domu lub zabudowań gospodarskich, aby chroniły domostwo przed nieszczęściami, burzą czy gradobiciem.

Obrzęd sadzenia krzyżyków wykonuje gospodarz lub gospodyni, czasem w towarzystwie rodziny. Podczas sadzenia krzyżyka kropi się pole wodą święconą, czyni znak krzyża i wypowiada modlitwę o pomyślne plony, np.: „Panie Boże, błogosław temu polu, żeby się szczęśliwie urodziło".

Jak wspomina jedna z mieszkanek regionu przeworskiego:

„Każdy pola obchodził, krzyżyk stawioł, poświęcoł, żeby plon był."

(źródło: *Od Wstępnej Środy do Zielonych Świątek – obrzędowość wiosenna regionu przeworskiego*, Muzeum w Przeworsku 2023; „Pogańskie zwyczaje w Wielkanoc – ReporterGazeta", 2023)

Ćwiczenie 1 – Słowniczek

Wyjaśnij własnymi słowami znaczenie poniższych pojęć:

1. **obrzęd agrarny** .....
2. **poświęcone** .....
3. **kłokoczka południowa** .....
4. **pszenica ozima** .....
5. **kropić wodą święconą** .....

6. **formuła modlitewna** .....

Ćwiczenie 2 – Pytania do tekstu

1. Z jakich materiałów wykonywano krzyżyki w regionie przeworskim?
   .....
2. Dlaczego sadzono krzyżyki zarówno na polach obsianych, jak i pustych?
   .....
3. Co robi gospodarz podczas sadzenia krzyżyka? Wypisz kolejne czynności.

a) .....
b) .....
c) .....

4. W jakich miejscach poza polami umieszczano krzyżyki i w jakim celu?
   .....
5. Jaki fragment tekstu najbardziej podkreśla znaczenie obrzędu dla lokalnej społeczności?
   .....

Ćwiczenie 3 – Analiza zwyczaju

Odpowiedz pełnym zdaniem.

1. Dlaczego sadzenie krzyżyków można uznać za połączenie tradycji religijnej i praktyki rolniczej? .....
2. Jaką rolę mógł pełnić ten zwyczaj w życiu dawnych gospodarzy?
   .....
3. Czy współcześnie ten obrzęd może mieć dla kogoś znaczenie? Uzasadnij swoją opinię.
   .....

Ćwiczenie 4 – Zadanie kreatywne

Wyobraź sobie, że jesteś gospodarzem w regionie przeworskim w połowie XX wieku. Napisz krótką, własną modlitwę lub życzenie wypowiadane podczas sadzenia krzyżyka (2-3 zdania).

.....

.....

.....

KARTA PRACY NR 2

Symbolika elementów obrzędu

Imię i nazwisko: _____

Klasa: _____ **Data:** _____

Instrukcja

Dopasuj element obrzędu (lewa kolumna) do jego symbolicznego znaczenia (prawa kolumna). Wpisz odpowiednią literę w miejsce kropek.

Elementy obrzędu:

1. **Krzyżyk** – .....
2. **Palma** – .....
3. **Woda święcona** – .....
4. **Jajko** – .....

Znaczenia symboliczne:

A. Symbol zmartwychwstania Chrystusa; zwycięstwo życia nad śmiercią; radość z nadejścia wiosny; odrodzenie przyrody; narzędzie do kropienia (kropidło).

B. Symbol wiary chrześcijańskiej; ochrona przed złem i nieszczęściem; znak błogosławieństwa; przypomnienie o ofierze Chrystusa; strażnik pola.

C. Błogosławieństwo i uświęcenie pola; oczyszczenie z grzechów i zła; ochrona przed nieszczęściem; prośba o życiodajny deszcz; łaska Boża.

D. Symbol nowego życia; płodność ziemi i natury; odrodzenie wiosny; zmartwychwstanie (życie po śmierci); nadzieja na obfity plon.

Odpowiedzi:

1. Krzyżyk → **.....**
2. Palma → **.....**
3. Woda święcona → **.....**
4. Jajko → **.....**

Zadanie dodatkowe (dla chętnych):

Wybierz jeden element obrzędu i narysuj go poniżej. Opisz, dlaczego ten element jest dla Ciebie najważniejszy.

Wybrany element: .....

Dlaczego jest ważny:

.....

.....

Miejsce na rysunek:

KARTA PRACY NR 3 Twórcze zadanie - opowiadanie o obrzędzie

Imię i nazwisko: _____Klasa: _____ Data: _____

Wyobraź sobie, że jesteś dzieckiem, które w Niedzielę Wielkanocną idzie z rodziną na pole. Napisz krótką notatkę (5–6 zdań) o tym, jak wygląda obrzęd sadzenia krzyżyków.

KARTA PRACY NR 4

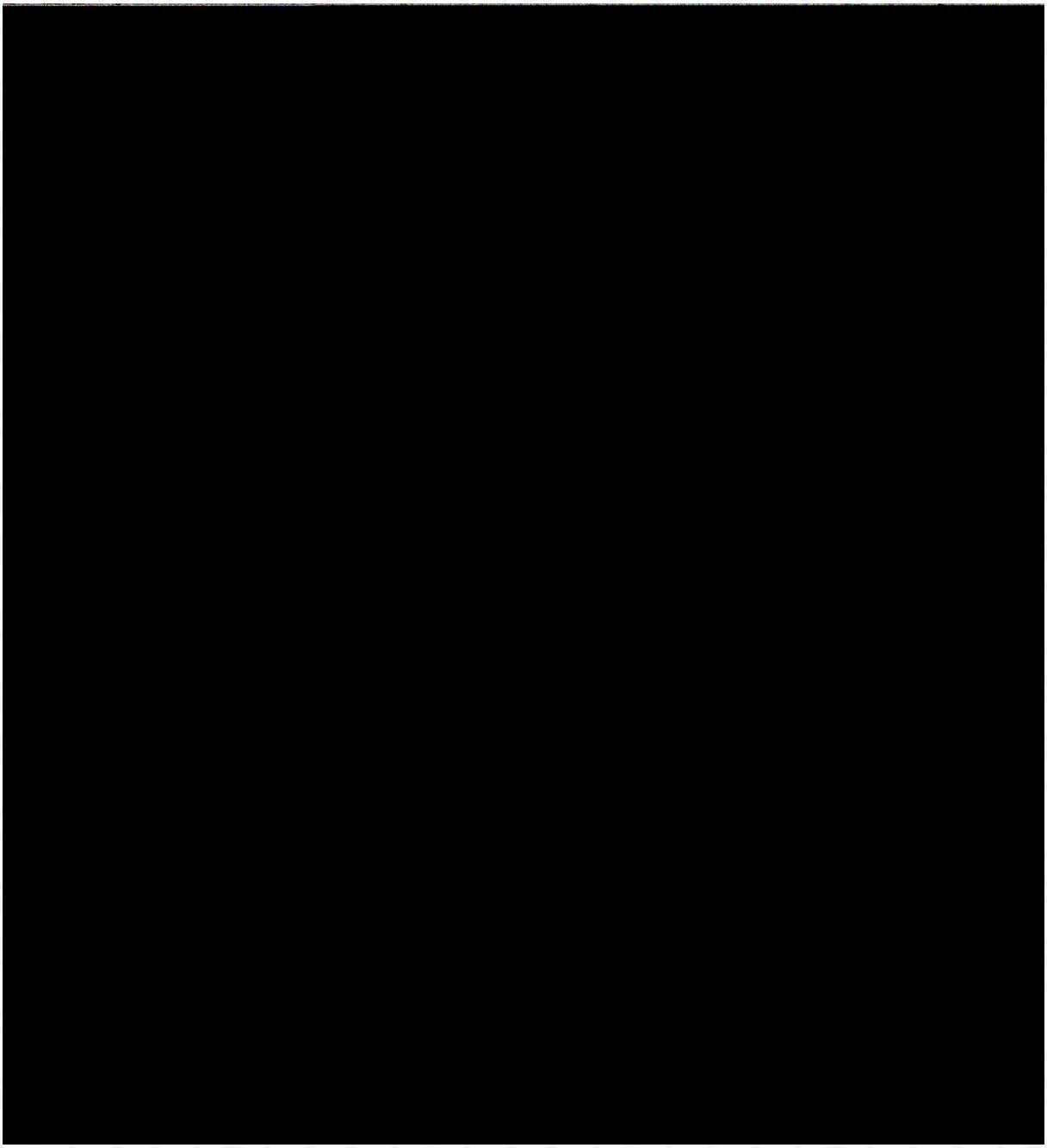

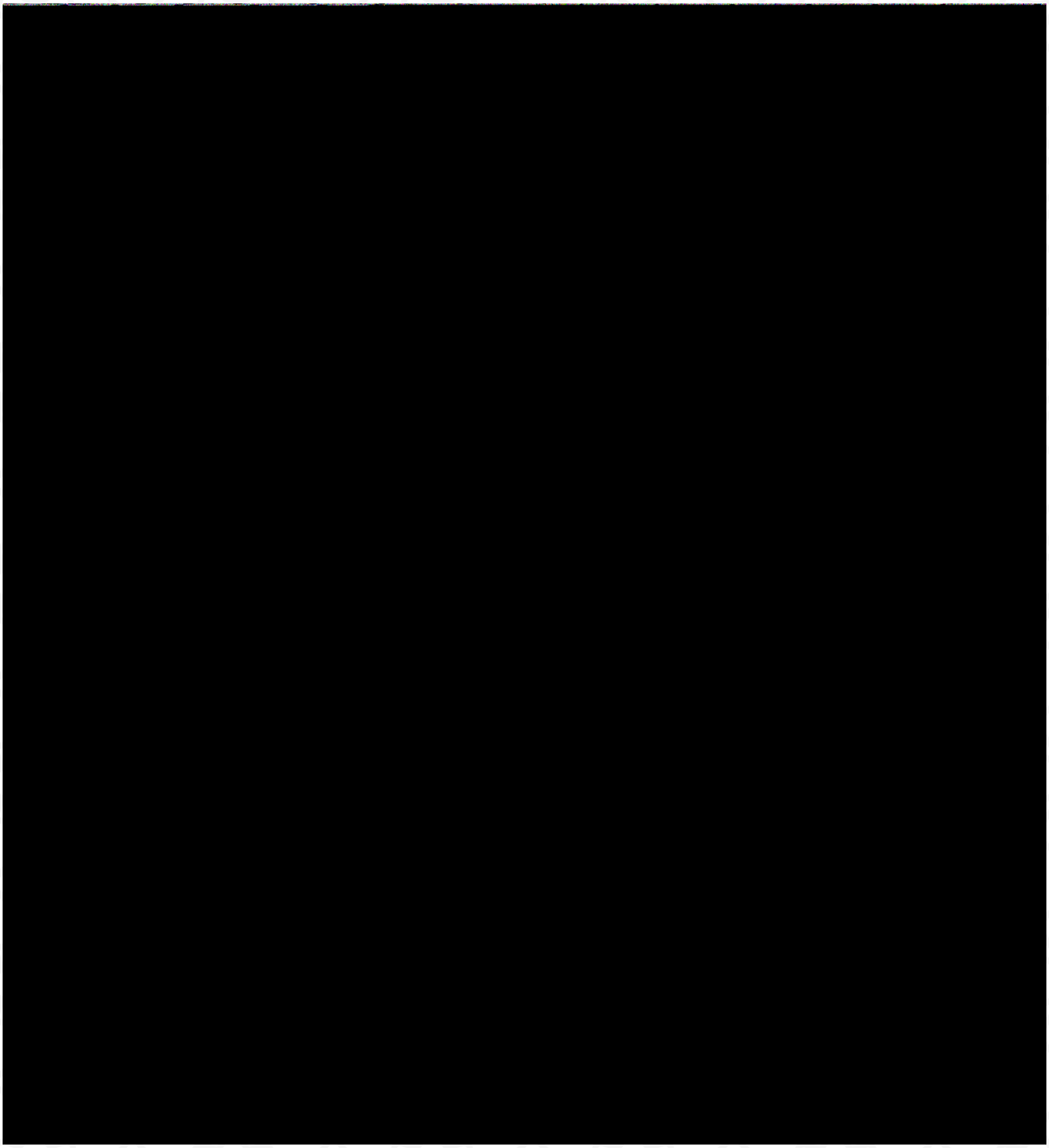

https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_przeworski#/media/Plik:PPA_podkarpackie_przeworski.svg

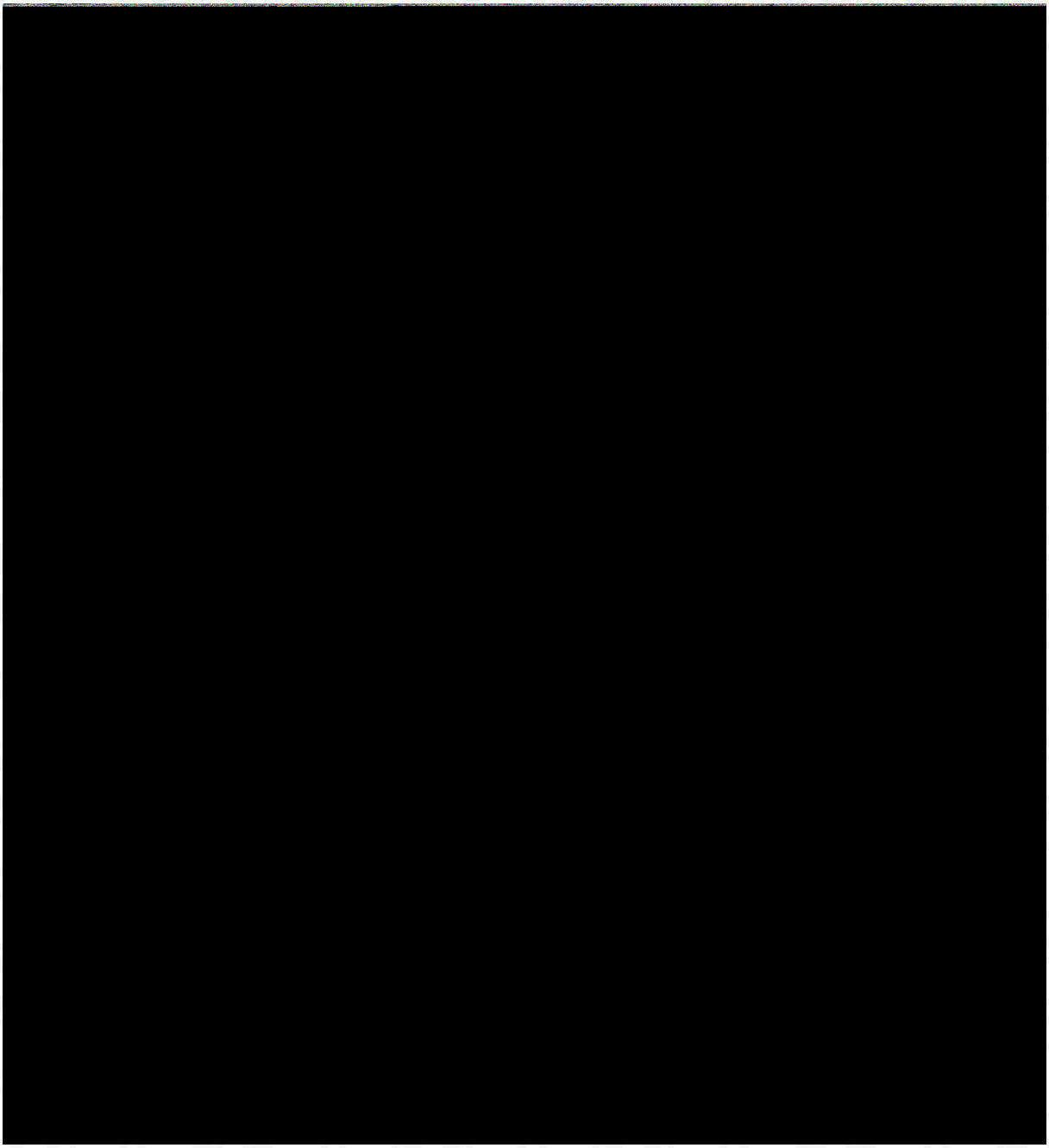

Zał. 5. Mapa przedstawiająca powiat przeworski (źródło: powiatprzeworsk.pl)

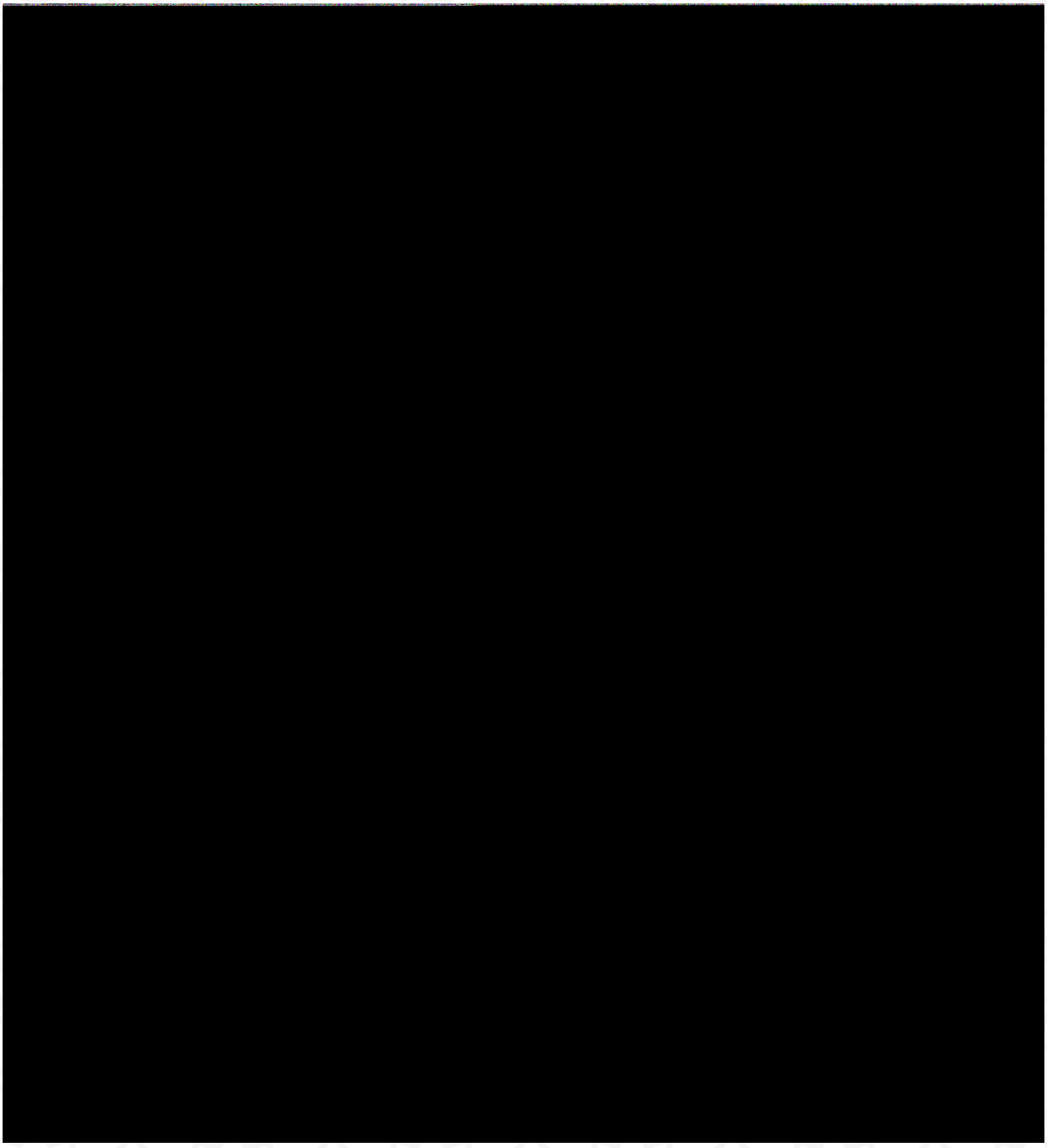

Zał. 6. Krzyżyk (źródło: niematerialne.podkarpackie.pl)

Zał. 7. Sadzenie krzyżyka z palmą (źródło: niematerialne.podkarpackie.pl), fot. Katarzyna Szarek, Zbiory Muzeum w Przeworsku

KLUCZ ODPOWIEDZI - TYLKO DLA NAUCZYCIELA

Sadzenie krzyżyków - tradycja wielkanocna

⚠ **MATERIAŁ POUFNY - NIE UDOSTĘPNIAĆ UCZNIOM**

KARTA PRACY NR 1 - Praca z tekstem źródłowym

ĆWICZENIE 1: Słowniczek

1. **obrzęd agrarny** Zwyczaj lub ceremonia związana z uprawą ziemi, rolnictwem; rytuał dotyczący pól i plonów.
2. **poświęcone** Pobłogosławione, święte; przeznaczone Bogu, oddane pod opiekę Bożą; otrzymujące błogosławieństwo kapłana.
3. **kłokoczka południowa** Roślina z rodziny kotowatych, używana do tworzenia palm wielkanocnych; ma charakterystyczne brązowe kwiatostany przypominające kłosy.
4. **pszenica ozima** Odmiana pszenicy zasiewana jesienią, która zimuje w ziemi i dojrzewa wiosną/latem; „ozima" = zimująca.
5. **kropić wodą święconą** Skrapiać, zraszać wodą pobłogosławioną przez księdza; znak błogosławieństwa i ochrony.
6. **formuła modlitewna** Ustalone słowa modlitwy; schemat modlitwy; tekst modlitwy przekazywany z pokolenia na pokolenie; stała forma modlitewna.

Uwaga: Akceptuj również inne poprawne sformułowania oddające sens pojęć.

ĆWICZENIE 2: Pytania do tekstu

1. **Z jakich materiałów wykonywano krzyżyki w regionie przeworskim? Odpowiedź:** Kłokoczka południowa (najczęściej); Bazie (kotki wierzby); Trzcina. *Wymagane: co najmniej 2 z 3 materiałów*
2. **Dlaczego sadzono krzyżyki zarówno na polach obsianych, jak i pustych? Odpowiedź:** Aby poświęcić wszystkie pola – zarówno te, gdzie już rośnie pszenica ozima, jak i te przygotowywane dopiero pod siew; Każde pole potrzebowało błogosławieństwa i ochrony; Symbol, że wszystkie pola są powierzone Bożej opiece.
3. **Co robi gospodarz podczas sadzenia krzyżyka? Wypisz kolejne czynności. Odpowiedź (kolejne czynności):** a) Sadzi (wtyka) krzyżyk w ziemię b) Kropi pole wodą święconą c) Czyni znak krzyża d) Wypowiada modlitwę o pomyślne plony *Wymagane minimum: 3 z 4 elementów*
4. **W jakich miejscach poza polami umieszczano krzyżyki i w jakim celu? Odpowiedź:** Nad drzwiami domu lub zabudowań gospodarskich; Aby chroniły domostwo przed nieszczęściami, burzą czy gradobiciem.
5. **Jaki fragment tekstu najbardziej podkreśla znaczenie obrzędu dla lokalnej społeczności? Odpowiedź:** Cytat mieszkanki: „Każdy pola obchodził, krzyżyk stawioł, poświęcoł, żeby plon był." *Uzasadnienie: pokazuje powszechność zwyczaju („każdy") i jego praktyczny cel*

ĆWICZENIE 3: Analiza zwyczaju

1. **Dlaczego sadzenie krzyżyków można uznać za połączenie tradycji religijnej i praktyki rolniczej? Odpowiedź (elementy do uwzględnienia):** Religijny: krzyż, modlitwa, woda święcona, błogosławieństwo

Rolniczy: pola uprawne, prośba o plon, związek z cyklem rolniczym

Synteza: wiara pomaga w pracy na roli; religia wspiera życie codzienne

2. **Jaką rolę mógł pełnić ten zwyczaj w życiu dawnych gospodarzy? Odpowiedź (akceptuj 2-3 elementy):** Dawał poczucie bezpieczeństwa i nadziei

Wyrażał szacunek dla ziemi i przyrody

Podtrzymywał tradycję przodków

Integrował społeczność lokalną

Pomagał radzić sobie z niepewnością (pogoda, plony)

3. **Czy współcześnie ten obrzęd może mieć dla kogoś znaczenie? Uzasadnij swoją opinię. Odpowiedź (ocena według argumentacji ucznia):** TAK, ponieważ:

Podtrzymuje więź z tradycją i korzeniami

Ma wartość kulturową i historyczną

Wyraża szacunek dla przyrody

Może dawać poczucie ciągłości i przynależności

NIE, ponieważ:

Nowoczesne rolnictwo nie potrzebuje takich praktyk

Młode pokolenia nie znają zwyczaju

Zmienił się sposób życia (urbanizacja)

Ważne: akceptuj obie odpowiedzi, jeśli są dobrze uzasadnione

ĆWICZENIE 4: Zadanie kreatywne

Przykładowa odpowiedź wzorcowa:

„Panie Boże, błogosław to pole, niech urodzi pszenicę wysoką i zdrową. Chroń je przed gradem i suszą, a nam daj siłę do pracy. Amen."

Kryteria oceniania:

2-3 zdania ✓

Forma modlitwy (zwrot do Boga) ✓

Prośba o plon/ochronę ✓

Własne słowa ucznia ✓

Poprawność językowa

KARTA PRACY NR 2 - Symbolika

Prawidłowe dopasowania:

1. **Krzyżyk → B**
2. **Palma → A**
3. **Woda święcona → C**
4. **Jajko → D**

Punktacja: Każda poprawna odpowiedź: 1 pkt (razem: 4 pkt)

KARTA PRACY NR 3 - Twórcze zadanie

Notatkę/opowiadanie o sadzeniu krzyżyków - kryteria oceniania:

Ocena celująca (6):

Tekst zawiera 5-6 zdań lub więcej

Poprawnie opisany przebieg obrzędu

Użycie właściwych pojęć z lekcji (krzyżyk, palma, woda święcona, błogosławieństwo)

Opisane emocje i atmosfera

Kreatywność i własna perspektywa dziecka

Poprawność językowa

Ocena bardzo dobra ( ):

Tekst zawiera 5-6 zdań

Poprawnie opisany obrzęd

Użycie większości właściwych pojęć

Dobra poprawność językowa

Ocena dobra (4):

Tekst zawiera 4-5 zdań

Podstawowy opis obrzędu

Kilka właściwych pojęć

Drobne błędy językowe

Ocena dostateczna (3):

Tekst zawiera 3-4 zdania

Ogólny opis, brak szczegółów

Pojedyncze właściwe pojęcia

Zauważalne błędy językowe

Przykładowa odpowiedź wzorcowa:

„W Niedzielę Wielkanocną po śniadaniu idziemy z tatą na nasze pole. Tata niesie krzyżyki zrobione z kłokoczki, które święciliśmy w palmie w Niedzielę Palmową. W każdym rogu pola wbija krzyżyk w ziemię, a potem kropi pole wodą święconą. Zdejmuje wtedy czapkę i modli się o dobry plon. Ja stoję obok i też się modlę. Jest piękna, słoneczna pogoda i czuć wiosnę."

KARTA PRACY NR 4 - Krzyżówka

POZIOMO:

2. KŁOKOCZKA
4. BAZIE
6. PRZEWORSKI
7. PALMA
8. JAJKO

PIONOWO:

1. NIEDZIELA
3. TRZCINA
5. GOSPODARZ

Punktacja: Każda poprawna odpowiedź: 1 pkt (razem: 8 pkt)

WARSZTAT PRAKTYCZNY - Kryteria oceniania krzyżyka

Ocena celująca (6):

Krzyżyk stabilny i dobrze związany

Estetyczne wykonanie

Proporcje zgodne z tradycją

Samodzielność wykonania

Kreatywność (np. dodatkowe elementy)

Ocena bardzo dobra (5):

Krzyżyk stabilny i związany

Dobre proporcje

Niewielkie niedokładności

Ocena dobra (4):

Krzyżyk funkcjonalny

Wiązanie wymaga poprawy

Widoczny wysiłek

Ocena dostateczna (3):

Krzyżyk wykonany z pomocą

Niestabilny lub źle związany

Wymaga poprawy technicznej

UWAGI METODYCZNE DLA NAUCZYCIELA

Ocenianie elastyczne:

Akceptuj odpowiedzi uczniów sformułowane własnymi słowami, jeśli oddają sens

W pytaniach otwartych oceniaj treść, nie tylko formę językową

Zachęcaj do twórczego myślenia – akceptuj dodatkowe poprawne odpowiedzi

Różnicowanie:

Uczniowie zdolni:

Zachęć do rozszerzenia odpowiedzi

Dodaj pytania o porównanie z innymi regionami

Zaproponuj dodatkowe źródła

Uczniowie z trudnościami:

Oferuj wsparcie indywidualne

Pozwól na korzystanie z tekstu źródłowego

Dla uczniów z dysleksją: czytaj pytania na głos, pozwól na odpowiedzi ustne

Ewaluacja całościowa:

Karta 1: maks. 15 pkt (słowniczek 6 pkt + pytania 5 pkt + analiza 3 pkt + kreatywne 1 pkt)

Karta 2: maks. 4 pkt

Karta 3: ocena według kryteriów (skala 2-6)

Karta 4: maks. 8 pkt

Warsztat praktyczny: ocena za wykonany krzyżyk (2-6)

SUMA: ok. 27-33 pkt + oceny opisowe

ZADANIE DOMOWE - WYWIAD

Kryteria oceniania:

Kompletność wywiadu – 3 pkt

Jakość odpowiedzi – 3 pkt

Własne refleksje ucznia – 2 pkt

Zdjęcia/rysunki (opcjonalnie) – 2 pkt

RAZEM: 10 pkt

ZADANIE DOMOWE: WYWIAD O TRADYCJACH WIELKANOCNYCH

Rozmowa z osobą starszą z rodziny

Imię i nazwisko: _____ **Klasa:** _____ **Data:** _____

INSTRUKCJA:

Twoim zadaniem jest przeprowadzenie wywiadu z babcią, dziadkiem lub inną starszą osobą z rodziny na temat tradycji wielkanocnych. Możesz wykorzystać poniższe pytania jako pomoc. Odpowiedzi zapisuj własnymi słowami. Możesz też zrobić zdjęcia przedmiotów lub miejsc związanych z tradycją!

Termin oddania: _____

WSKAZÓWKI PRZED WYWIADEM:

- Zapytaj osobę, czy ma czas i chęć porozmawiać (15-20 minut)
- Przygotuj zeszyt lub telefon do notowania odpowiedzi
- Słuchaj uważnie i zadawaj dodatkowe pytania, jeśli coś Cię zaciekawi
- Możesz nagrać rozmowę (za zgodą osoby)
- Nie przerywaj, pozwól opowiadać swobodnie

INFORMACJE O ROZMÓWCY:

Imię i nazwisko rozmówcy: _____

Wiek: _____ lat

Kim jest dla Ciebie: _____

Miejscowość pochodzenia: _____

Data wywiadu: _____

PYTANIA DO WYWIADU:

1. **Jakie tradycje wielkanocne pamiętasz z czasów swojego dzieciństwa lub młodości?**

   Przykład: *święcenie pokarmów, malowanie jajek, chodzenie do kościoła, zwyczaje rodzinne...*

   Odpowiedź rozmówcy:

2. **Czy w Twojej wsi lub mieście praktykowano zwyczaj „sadzenia krzyżyków" na polach? Jeśli tak, jak to wyglądało?**

   Przykład: *kiedy, kto to robił, z czego były krzyżyki, czy uczestniczyłeś/aś...*

   Odpowiedź rozmówcy:

3. **Z jakich roślin wykonywano palmy wielkanocne w Twojej okolicy?**

   Przykład: *bazie (kotki wierzby), kłokoczka, trzcina, jałowiec, bukszpan...*

   Odpowiedź rozmówcy:

4 **Czy pamiętasz, jakie modlitwy wypowiadano podczas błogosławienia pól?**

Odpowiedź rozmówcy:

5 **Jakie potrawy przygotowywano na świąteczny stół wielkanocny?**

Przykład: *święconka (jajka, chleb, kiełbasa), żurek, mazurek, baby...*

Odpowiedź rozmówcy:

6 **Czy zachowała się w rodzinie jakaś szczególna tradycja wielkanocna, którą kontynuujecie do dziś?**

Odpowiedź rozmówcy:

7 **Co najbardziej podobało Ci się w Wielkanocy w Twoich młodych latach?**

Odpowiedź rozmówcy:

PYTANIA DODATKOWE (OPCJONALNIE):

8 **Czy Twoi rodzice lub dziadkowie opowiadali Ci o jeszcze starszych tradycjach wielkanocnych?**

Odpowiedź rozmówcy:

9 **Czy uważasz, że warto zachować te stare tradycje? Dlaczego?**

Odpowiedź rozmówcy:

TWOJE REFLEKSJE PO WYWIADZIE:

Co najbardziej Cię zaskoczyło lub zainteresowało podczas tej rozmowy?

Twoja odpowiedź:

Czy zmieniło się Twoje spojrzenie na tradycje wielkanocne po tej rozmowie? Jak?

Twoja odpowiedź:

Czy chciałbyś/chciałabyś kontynuować jakąś z tych tradycji w swojej przyszłej rodzinie?

Twoja odpowiedź:

MIEJSCE NA ZDJĘCIA LUB RYSUNKI:

Wklej tutaj zdjęcia krzyżyków, palm, przedmiotów wielkanocnych
lub narysuj je z pamięci

PAMIĘTAJ:

- Na koniec podziękuj rozmówcy za poświęcony czas!
- Możesz napisać więcej niż jest miejsca – dołącz dodatkową kartkę
- Jeśli rozmówca ma ciekawe wspomnienia – możesz je nagrać (za zgodą)
- Zadanie będzie oceniane za: kompletność, dokładność odpowiedzi, własne refleksje

OCENA NAUCZYCIELA:

Kompletność wywiadu:	_____ / 3 pkt
Jakość odpowiedzi:	_____ / 3 pkt
Własne refleksje:	_____ / 2 pkt
Zdjęcia/rysunki (opcjonalnie):	_____ / 2 pkt
SUMA:	**_____ / 10 pkt**

OCENA: _____

INSTRUKCJA WARSZTATU PRAKTYCZNEGO

Wykonanie krzyżyka z materiałów naturalnych

Materiały dla nauczyciela

I. PRZYGOTOWANIE DO WARSZTATU

Materiały potrzebne na stanowisko (dla 2 uczniów):

- **Patyczki drewniane** lub **gałązki wierzby** – długość ok. 15-25 cm, grubość 0,5-1 cm (2 sztuki na krzyżyk)
- **Trzcina suszona** (opcjonalnie) – długość ok. 20-30 cm
- **Sznurek naturalny** (juty, sizal) lub **raffia** – ok. 50 cm na krzyżyk
- **Nożyczki** – 1 para na stanowisko
- **Miska z wodą** – do moczenia materiału (opcjonalnie)
- **Podkładka** (mata, karton) – zabezpieczenie stołu

WSKAZÓWKA DLA NAUCZYCIELA:

Jeśli masz dostęp do prawdziwej kłokoczki południowej lub bazi (kotków wierzby) – idealnie! Ale zwykłe patyczki drewniane lub gałązki wierzby są doskonałym substytutem. Przed zajęciami możesz lekko zmoczyć materiał naturalny, żeby był bardziej elastyczny.

⚠ ZASADY BEZPIECZEŃSTWA:

- Nadzoruj pracę z nożyczkami – używane tylko do cięcia sznurka
- Upewnij się, że stanowiska mają wystarczająco dużo miejsca
- Ostrzeż przed ostrymi końcami patyków/gałązek
- Uczniowie pracują w parach – wzajemnie sobie pomagają
- Nie używaj ostrych narzędzi (noży) przy młodszych uczniach

II. TECHNIKA 1: KRZYŻYK PRZEZ ROZSZCZEPIENIE (PODSTAWOWA)

Jest to najprostsza technika, idealna dla młodszych uczniów. Polega na rozszczepieniu pionowego patyka i włożeniu w niego poziomego.

1 PRZYGOTOWANIE MATERIAŁU

Co robisz:

- Wybierz dwa patyczki/gałązki: jeden dłuższy (ok. 20-25 cm), drugi krótszy (ok. 15 cm)
- Dłuższy będzie pionową belką krzyża, krótszy - poziomą
- Sprawdź, czy patyczki są proste i gładkie

Pokaż uczniom: Jak prawidłowo trzymać patyczki

2 ROZSZCZEPIENIE PIONOWEJ BELKI

Co robisz (NAUCZYCIEL - nie uczniowie!):

- W pionowym patyku zrób niewielkie rozszczepienie (ok. 2-3 cm) w górnej części
- Użyj nożyczek lub małego nożyka - **TYLKO NAUCZYCIEL**
- Rozszczepienie powinno być wystarczająco głębokie, by zmieścił się poziomy patyk

UWAGA: To robi TYLKO nauczyciel, PRZED warsztatem lub przy uczniach jako demonstracja

SCHEMAT: Rozszczepienie pionowej belki

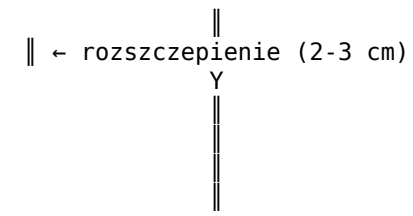

3 WŁOŻENIE POZIOMEJ BELKI

Co robią uczniowie:

- Weź przygotowany pionowy patyk z rozszczepieniem
- Delikatnie włóż poziomy patyk w rozszczepienie
- Ustaw poziomy patyk prostopadle (tworząc krzyż)
- Sprawdź, czy krzyż jest symetryczny

4 ZWIĄZANIE SZNURKIEM

Co robią uczniowie:

- Weź sznurek (ok. 50 cm) i umieść jego środek na miejscu połączenia
- Owiń sznurek wokół miejsca połączenia kilka razy (4-6 razy)
- Wiąż na krzyż - najpierw w jednym kierunku, potem prostopadle
- Zawiąż mocny węzeł
- Przytnij końcówki sznurka nożyczkami

Cel: Uczniowie mają nauczyć się wiązania mocnego węzła

III. TECHNIKA 2: KRZYŻYK PRZEZ PRZECIĘCIE (ZAAWANSOWANA)

Trudniejsza technika dla starszych uczniów. Polega na wyżłobieniu nacięcia w obu pałeczkach i ich wzajemnym połączeniu.

⚠ TYLKO DLA STARSZYCH UCZNIÓW (klasy 6-7)

Ta technika wymaga większej precyzji i użycia ostrych narzędzi. Zalecana tylko dla uczniów klas 6-7 pod ścisłym nadzorem.

1 NACIĘCIA W OBU PAŁECZKACH

Co robi NAUCZYCIEL:

- W pionowym patyku zrób płytkie nacięcie w poprzek (ok. 1/3 grubości) w górnej części
- W poziomym patyku zrób identyczne nacięcie w środku
- Nacięcia powinny mieć taką samą szerokość jak grubość patyka

2 ZŁOŻENIE KRZYŻA

Co robią uczniowie:

- Włóż nacięcia w siebie (jak puzzle)
- Dociskaj delikatnie, aż patyki się zablokują
- Sprawdź, czy krzyż jest stabilny i prosty

3 ZABEZPIECZENIE SZNURKIEM

Co robią uczniowie:

- Owiń sznurkiem miejsce połączenia dla dodatkowego wzmocnienia
- Zawiąż mocny węzeł

IV. WYKOŃCZENIE I DEKORACJA

1 DODANIE TRZCINY (OPCJONALNIE)

Co robią uczniowie:

- Jeśli mają trzcinę - przywiąż ją do pionowej belki sznurkiem
- Trzcina może być z boku lub z tyłu pionowej belki
- To nawiązanie do tradycji z Studziana i Ujeznej

2 ESTETYKA I PRZYCINANIE

Co robią uczniowie:

- Przytnij wystające końcówki sznurka
- Sprawdź, czy krzyż jest stabilny
- Możesz wygładzić ostre końce patyków (pod nadzorem nauczyciela)

V. CZĘSTE PROBLEMY I ROZWIĄZANIA

Problem	Rozwiązanie
Patyczki się rozłączają	Mocniej owiń sznurkiem, zrób więcej okręceń, użyj grubszego sznurka
Krzyż jest krzywy	Sprawdź kąt prosty przed związaniem, użyj kątownika jako pomocy
Sznurek się rozplata	Zawiąż podwójny węzeł, zmocz końcówki sznurka wodą
Patyczki są za grube	Użyj cieńszych gałązek lub patyczków, zwiększ rozszczepienie
Patyczki się łamią	Zmocz je w wodzie na 5 min, używaj świeżych gałązek (nie suchych)

VI. WSKAZÓWKI METODYCZNE

CO DZIAŁA DOBRZE:

- **Demonstracja krok po kroku** - pokazuj powoli każdy etap
- **Praca w parach** - jeden trzyma, drugi wiąże
- **Przygotowane materiały** - rozszczepia TYLKO nauczyciel przed zajęciami
- **Przykłady gotowych krzyżyków** - pokaż wzory
- **Zachęcanie, nie ocenianie** - chwal wysiłek, nie perfekcję

CZEGO UNIKAĆ:

- Dawania dzieciom ostrych narzędzi bez nadzoru
- Zbyt skomplikowanych technik dla młodszych
- Wymagania perfekcji - to pierwszy raz!
- Porównywania prac uczniów

VII. ORGANIZACJA CZASU (20 MINUT)

Czas	Czynność
0-3 min	**Demonstracja nauczyciela** - pokazanie obu technik
3-5 min	**Rozdanie materiałów** - uczniowie wybierają patyczki
5-15 min	**Praca uczniów** - wykonanie krzyżyka w parach
15-20 min	**Wykończenie** - przycinanie, sprawdzanie stabilności

JEŚLI ZOSTAJE CZAS:

Uczniowie mogą wykonać drugi krzyżyk lub ozdobić pierwszy dodatkowymi elementami (kolorowe wstążki zamiast sznurka)

VIII. RÓŻNICOWANIE

Dla uczniów z trudnościami:

- Użyj gotowych, już rozszczepionych patyków
- Pokaż indywidualnie krok po kroku
- Pozwól pracować w trójkach (dodatkowa para rąk)
- Akceptuj prostszy krzyż (bez trzciny, prosta technika)

Dla uczniów zdolnych:

- Zaproponuj technikę przez przecięcie (zaawansowaną)
- Zachęć do wykonania krzyżyka z trzema materiałami (kłokoczka + bazie + trzcina)
- Pozwól na eksperymentowanie z proporcjami (krzyż grecki vs łaciński)
- Zaproponuj dekoracje (wstążki, kolorowy sznurek)